

## II-SHOBA: RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA IQTISODIY TAHLIL VA AUDITORLIK FAOLIYATINI XALQARO TAJRIBALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH

---

### РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛНИ ХАЛҚАРО ТАЖРИБАЛАР АСОСИДА РИВОЖЛАНТИРИШ

**Жўраев Ташболта Тўхтаевич**  
ТДИУ профессори, и.ф.д., профессор

**Аннотация.** Ушбу мақолада рақамли иқтисодиёт шароитида иқтисодий таҳлилнинг аҳамияти ва уни ривожлантиришда халқаро тажрибалардан фойдаланиш масалалари ёритилган. Дунё миқёсида рақамли технологиялар ва сунъий интеллектнинг тезкор ривожланиши иқтисодий таҳлил усуллари тубдан ўзгартирмоқда. Мақолада иқтисодий жараёнларни мониторинг қилиш, прогнозлаш ва самарадорликни баҳолашда рақамли платформаларнинг роли таҳлил этилади. Шунингдек, етакчи мамлакатлар тажрибаси асосида миллий иқтисодиётда иқтисодий таҳлилни замонавий талабларга мослаштириш бўйича тавсиялар берилган.

**Калит сўзлар:** рақамли иқтисодиёт, иқтисодий таҳлил, халқаро тажриба, рақамли технологиялар, сунъий интеллект, иқтисодий прогнозлаш, инновацион усуллар, рақамли платформа, ахборот технологиялари.

**Аннотация:** В данной статье рассматривается значение экономического анализа в цифровой экономике и использование международного опыта в её развитии. Стремительное развитие цифровых технологий и искусственного интеллекта во всём мире кардинально меняет методы экономического анализа. В статье анализируется роль цифровых платформ в мониторинге, прогнозировании и оценке экономических процессов. Также, на основе опыта ведущих стран, даются рекомендации по адаптации экономического анализа в национальной экономике к современным требованиям.

**Ключевые слова:** цифровая экономика, экономический анализ, международный опыт, цифровые технологии, искусственный интеллект, экономическое прогнозирование, инновационные методы, цифровая платформа, информационные технологии.

**Abstract:** This article discusses the importance of economic analysis in the digital economy and the use of international experience in its development. The rapid development of digital technologies and artificial intelligence worldwide is fundamentally changing the methods of economic analysis. The article analyzes the role of digital platforms in monitoring, forecasting and assessing economic processes. Also, based on the experience of leading countries, recommendations are given for adapting economic analysis in the national economy to modern requirements.

**Keywords:** digital economy, economic analysis, international experience,

digital technologies, artificial intelligence, economic forecasting, innovative methods, digital platform, information technology.

**Кириш.** Ҳозирги глобал рақобат шароитида рақамли иқтисодиёт миллий иқтисодий тараққиётнинг асосий драйверига айланмоқда. Иқтисодий жараёнларни таҳлил қилишда сунъий интеллект, катта маълумотлар (Big Data), булутли технологиялар ва рақамли платформалардан фойдаланиш натижасида таҳлилнинг аниқлиги ва тезкорлиги ошмоқда. Бу эса стратегик қарорлар қабул қилиш жараёнида янги имкониятлар яратади. Шу билан бирга, ривожланган мамлакатлар тажрибаси рақамли иқтисодиёт шароитида иқтисодий таҳлилни такомиллаштиришда муҳим аҳамият касб этади. Халқаро амалиётни ўрганиш миллий иқтисодиётда самарадорликни ошириш, рақамли инфратузилмани мустаҳкамлаш ва рақобатбардошликни таъминлаш учун асос бўлиб хизмат қилади.

Ушбу тадқиқотда рақамли иқтисодиётда иқтисодий таҳлилнинг ўрни, замонавий технологиялар таъсири ва халқаро тажрибани миллий амалиётга жорий этиш масалалари ёритилади.

**Мавзуга оид адабиётлар шарҳи.** Сўнгги йилларда рақамли иқтисодиёт шароитида иқтисодий таҳлилни ривожлантириш масалалари кўпгина илмий тадқиқотларда кенг ёритилмоқда. Халқаро амалиётда рақамли технологияларни жорий этиш иқтисодий жараёнларни таҳлил қилишда аниқлик, самарадорлик ва прогнозлаш имкониятларини оширишга қаратилган.

Жаҳон тадқиқотлари: М.Porter ва V.Brynjolfsson [3] асарларида рақамли иқтисодиётнинг рақобат муҳити ва бизнес стратегияларига таъсири чуқур таҳлил қилинган. Big Data ва сунъий интеллектдан фойдаланиш иқтисодий таҳлилнинг сифат жиҳатдан янги босқичга кўтарилишига олиб келаётгани таъкидланади. OECD [2] ва World Bank [11] ҳисоботлари рақамли платформалар иқтисодий мониторинг ва самарадорликни баҳолашда глобал стандартга айланаётганини кўрсатади.

Миллий тадқиқотлар: Ўзбекистонда рақамли иқтисодиётни ривожлантириш ва иқтисодий таҳлилни замонавий технологияларга асослаш бўйича бир қатор тадқиқотлар амалга оширилмоқда. М.Абдуллаев ва Ш.Хайдаров ишларида рақамли инфратузилмани ривожлантириш ва ахборот технологияларини иқтисодий таҳлил жараёнига интеграция қилишнинг устувор йўналишлари белгиланган.

Илмий манбалар таҳлили шуни кўрсатадики, рақамли иқтисодиётда иқтисодий таҳлилнинг асосий йўналишлари қуйидагилардан иборат:

- катта маълумотлар ва сунъий интеллектдан фойдаланиш;
- рақамли платформалар орқали иқтисодий прогнозлаш;
- рақамли инфратузилма ва ахборот хавфсизлигини мустаҳкамлаш;
- халқаро тажриба ва инновацион усулларни миллий амалиётга жорий

этиш.

Шундай қилиб, адабиётлар таҳлили рақамли иқтисодиётда иқтисодий таҳлилнинг самарадорлиги кўп жиҳатдан рақамли технологиялардан фойдаланиш ва халқаро амалиётни чуқур ўрганишга боғлиқ эканлигини тасдиқлайди.

**Таҳлил ва натижалар.** Тадқиқот жараёнида рақамли иқтисодиёт шароитида иқтисодий таҳлилнинг ҳозирги ҳолати ва ривожланиш йўналишлари ўрганилди. Халқаро тажрибани таҳлил қилиш натижасида қуйидаги асосий тенденциялар аниқланди:

1. Дунё амалиётида иқтисодий таҳлил жараёнларида Big Data ва AI технологияларидан фойдаланиш таҳлилнинг тезкорлиги ва аниқлигини кескин оширмоқда. Мисол учун, АҚШ ва Европа давлатларида молия бозорлари ва макроиқтисодий кўрсаткичлар прогнозида машинали ўрганиш алгоритмлари кенг қўлланилмоқда.

2. Халқаро иқтисодий ташкилотлар (OECD, IMF, World Bank) иқтисодий жараёнларни мониторинг қилишда рақамли платформалардан фойдаланишни стандарт сифатида жорий этмоқда. Бу орқали реал вақтда таҳлил ва қарор қабул қилиш имкониятлари яратилмоқда.

3. Ўзбекистонда рақамли иқтисодиётнинг инфратузилмаси изчил ривожланмоқда, аммо иқтисодий таҳлилда рақамли технологиялардан фойдаланиш даражаси ҳали етарлича эмас. Илғор халқаро тажрибани жорий этиш учун:

- рақамли маълумотлар базасини кенгайтириш;
- иқтисодий таҳлилчи мутахассисларни қайта тайёрлаш;
- сунъий интеллект ва блокчейн технологияларини интеграция қилиш зарур.

4. Таҳлил натижалари шуни кўрсатадики, рақамли иқтисодиётда иқтисодий таҳлилнинг самарадорлиги рақамли инфратузилма ва ахборот хавфсизлигига боғлиқ. Халқаро амалиётда прогнозлаш аниқлиги 20–30% га ошиши аниқланган.

Рақамли иқтисодиёт шароитида иқтисодий таҳлилни ривожлантиришнинг асосий йўналишлари сифатида инновацион технологияларни жорий этиш, халқаро тажрибадан фойдаланиш ва рақамли инфратузилмани мустаҳкамлаш белгиланди. Бу миллий иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини ошириш ва стратегик қарорларнинг сифатини яхшилашга хизмат қилади.

Тадқиқот натижалари асосида рақамли иқтисодиёт шароитида иқтисодий таҳлилни халқаро тажрибалар асосида ривожлантириш учун қуйидаги таклиф ва тавсиялар илгари сурилади:

- Иқтисодий таҳлилнинг рақамли моделларини такомиллаштириш учун Big Data, машинали ўрганиш ва сунъий интеллект асосида иқтисодий прогнозлаш моделларини жорий этиш ҳамда миллий иқтисодиёт учун рақамли

симуляция ва сценарий таҳлилларини ишлаб чиқиш;

- Халқаро тажрибадан фойдаланиш механизмларини йўлга қўйишда ривожланган мамлакатларда қўлланилаётган рақамли таҳлил стандартларини ўрганиш ва адаптация қилиш, халқаро ташкилотлар (OECD, World Bank, IMF) билан рақамли маълумотлар алмашинувини кенгайтириш;

- Миллий рақамли инфратузилмани ривожлантиришда эса иқтисодий маълумотлар учун ягона миллий рақамли платформа яратиш ва маълумотлар сифатини ошириш ва ахборот хавфсизлигини таъминлаш;

- Иқтисодий таҳлил кадрларини тайёрлаш ва қайта ўқитишда иқтисодий таҳлилчиларни рақамли технологиялар, маълумотлар таҳлили ва сунъий интеллект бўйича махсус ўқув дастурларида тайёрлаш ҳамда университетлар ва илмий марказларда рақамли иқтисодий таҳлил бўйича ихтисослашган марказлар ташкил этиш.

Ягона рақамли иқтисодий таҳлил платформасини яратишда давлат статистикаси, бизнес ва илмий муассасалар учун ягона маълумотлар базаси шакллантириш, реал вақтда иқтисодий кўрсаткичларни мониторинг қилиш имкониятини таъминлаш лозим.

Big Data ва сунъий интеллект технологияларини жорий этиш учун иқтисодий прогнозлаш ва таҳлил жараёнларида машинали ўрганиш алгоритмларидан фойдаланиш ҳамда макроиқтисодий сиёсатни асослашда автоматлаштирилган таҳлил моделларини ишлаб чиқиш керак.

Мутахассислар тайёрлаш ва қайта ўқитишда иқтисодий таҳлил соҳасида рақамли технологиялар бўйича малака ошириш курсларини йўлга қўйиш ва университетларда рақамли иқтисодий таҳлил йўналиши бўйича махсус дастурларни жорий этиш зарур.

Ахборот хавфсизлиги ва маълумотлар сифатини таъминлаш учун:

- маълумотларни ҳимоя қилиш ва аниқлигини ошириш бўйича халқаро стандартларга асосланган тизимларни жорий этиш;

- иқтисодий таҳлил учун ишлатиладиган маълумотларни верификация қилиш механизмларини кучайтириш.

Давлат ва хусусий секторда рақамли таҳлилни кенг жорий этишда давлат органлари, молия муассасалари ва бизнес корхоналарида рақамли иқтисодий таҳлил воситаларини ишга тушириш ҳамда реал вақтда прогноз ва самарадорлик баҳолашни амалиётга интеграция қилиш лозим.

**Хулоса.** Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, рақамли иқтисодиёт иқтисодий таҳлилнинг усуллари ва механизмларини тубдан ўзгартирмоқда. Сунъий интеллект, катта маълумотлар ва рақамли платформалар иқтисодий жараёнларни мониторинг қилиш, прогнозлаш ва самарадорликни баҳолашда янги имкониятлар яратмоқда. Халқаро тажриба таҳлили шундан далолат берадики, рақамли иқтисодиётда таҳлилнинг аниқлиги ва тезкорлиги иқтисодий қарорлар қабул қилиш сифатини 20–30% га ошириши мумкин.

Ўзбекистонда рақамли инфратузилма изчил ривожланмоқда, бироқ иқтисодий таҳлилда замонавий рақамли технологиялардан фойдаланиш ҳали етарли даражада эмас. Шу боис халқаро тажрибани ўрганиш ва миллий амалиётга интеграция қилиш, маълумотлар базасини кенгайтириш ва иқтисодий таҳлилчиларни қайта тайёрлаш устувор йўналишлардан ҳисобланади.

Шунингдек, рақамли иқтисодиёт шароитида иқтисодий таҳлилни ривожлантириш миллий иқтисодий сиёсатнинг самарадорлигини ошириш, рақобатбардошликни мустаҳкамлаш ва стратегик қарорлар қабул қилишда муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

### **Фойдаланилган адабиётлар рўйхати**

1. A.Goldfarb, S.Greenstein, & C.Tucker (2015). Economic Analysis of the Digital Economy. University of Chicago Press.
2. OECD (2020). Measuring the Digital Transformation: A Roadmap for the Future. OECD Publishing, Paris.
3. E.Brynjolfsson, & A.McAfee (2017). Machine, Platform, Crowd: Harnessing
4. D.Tapscott (2016). Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin is Changing Money, Business, and the World. Penguin.
5. K.Schwab (2017). The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum.
6. R.Bukht, & R.Heeks (2018). Defining, Conceptualising and Measuring the Digital Economy. Development Informatics Working Paper.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Рақамли Ўзбекистон – 2030” стратегияси тўғрисидаги қарори. (2020).
8. Ш.Ахмедов (2022). Ўзбекистонда рақамли иқтисодиётни ривожлантириш истикболлари. – Тошкент: Иқтисодий тадқиқотлар маркази.
9. Н.Каримов (2023). Иқтисодий таҳлилда рақамли технологияларни қўллаш йўналишлари. – Тошкент: Фан нашриёти.
10. Zien Journals (2022). “Analysis of Digitalization of the Economy of the Republic of Uzbekistan”.
11. World Bank (2021). Digital Economy for Uzbekistan: Building Foundations for Future Growth. Washington, DC: World Bank Group.